

*А. Б. Огурцов,
студент, Інститут післядипломної освіти
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*
*О. В. Поліщук,
студент, Інститут післядипломної освіти
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ЗАЛУЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ АКТИВІВ ПІД ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ — МЕХАНІЗМ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ КОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ

*A. Ogurtsov,
Students of Institute of postgraduate education Kyiv National Taras Shevchenko University*
*A. Polischuk,
Students of Institute of postgraduate education Kyiv National Taras Shevchenko University*

THE MOBILIZATION OF FINANCIAL CREDITS UNDER STATE SAFEGUARDS — THE MECHANISM OF MOTIVATION OF THE INVESTMENT ACTIVITY OF THE ENTERPRISES OF SPACE SECTOR

У статті розглядаються особливості залучення фінансових коштів під державні гарантії з метою стимулювання інвестиційної діяльності підприємств космічної галузі. Визначено умови, порядок та результативність отримання державних гарантій підприємствами космічної галузі для реалізації проектів "Циклон — 4" та "Національна супутникова система зв'язку". Досліджено діяльність вітчизняних підприємств космічної галузі в умовах виконання міжнародних зобов'язань України. Розкрито проблемні аспекти залучення коштів під державні гарантії підприємств космічної галузі. Визначено обсяг фінансування космічних проектів під державні гарантії у 2011—2013 роках. Деталізовано ключові завдання державної політики України у 2014 році з метою забезпечення реалізації програм та проектів розвитку вітчизняної космічної галузі.

In the article features of attraction of financial resources under the state safeguards to stimulate investment activity of the enterprises of the space industry are considered. The conditions, the order and the effectiveness of the receiving state safeguards to the enterprises of the space industry for the implementation of projects of the "Cyclone-4" and "National satellite communication system" are determined. The activity of the national space enterprises in the conditions of execution international duties of Ukraine is researched. The problem aspects of involving financial resources of the receiving state safeguards for the enterprises of the space industry are announced. The extent of financing of space projects on state safeguards in 2011—2013 is directed. The key tasks of the state policy of Ukraine in 2014 with the aim to realize development programs and projects of national space industry are detailed.

Ключові слова: космічні технології, інвестування підприємств космічної галузі, державні гарантії, підприємства космічної галузі, державні космічні проекти, космічні програми.

Key words: space technologies, the investment of the enterprises of the space industry, government safeguards, enterprises of the space industry, state space projects, the space programs.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Україна — сучасна космічна держава. Саме космічна галузь є пріоритетом державної промислової політики, здатна забезпечити соціально-економічний та науковий прогрес країни, створити потужний експортний потенціал космічної галузі, виступає каталізатором розроблення та впровадження високих технологій, забезпечує науково-технологічний рівень інших галузей промислової політики.

Забезпечення сталого розвитку сучасних космічних технологій в Україні є важливим чинником для вирішення стратегічних завдань держави, забезпечення інтересів держави у сфері національної безпеки та оборони. Наразі вітчизняні космічні підприємства відіграють ключову роль у технічному забезпеченні найбільш значущих космічних програм сучасності. Структурна перебудова підприємств вітчизняної космічної галузі є одним із пріоритетів державної промислової політи-

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є визначення особливостей державного інвестування підприємств космічної галузі з використанням механізму залучення бюджетних коштів під державні гарантії, визначення шляхів вдосконалення та особливостей інвестування пріоритетних завдань космічної галузі в контексті вказаної проблематики.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних умовах космічна галузь є ключовою ланкою інноваційного розвитку України. Її підтримка та стимулювання дозволить задовольнити довгострокові інтереси держави у сфері безпеки та оборони, сприяти розвитку фундаментальної та прикладної науки й освіти.

Завдяки одному з провідних підприємств космічної галузі України НВП "Хартрон — Аркос" у 2013 році реалізовано проєкт Європейського космічного агентства: з космодрому Плесецьк (РФ) здійснено запуск ракети космічного призначення "Рокот" з трьома європейськими науковими супутниками "СВАРМ" на борту з метою вивчення найважливіших параметрів Землі та їх змін під впливом діяльності людини (вимірювання магнітних сигналів, що виходять з ядра, мантії, кори, океанів, іоносфери та магнітосфери Землі).

Подальша діяльність підприємств космічної галузі, зокрема державного підприємства "Укркосмос", щодо розробки Супутникової системи зв'язку передбачає необхідність включення до складу системи додаткового, більш потужного обладнання, яке дозволить підвищити ефективність функціонування європейського супутника "Earth Explorer" та підвищити його рентабельність, у зв'язку з чим існує нагальна потреба залучення кредитних ресурсів в обсязі додаткових 15 млн доларів під гарантії Уряду.

З метою забезпечення виконання міжнародних зобов'язань у 2013 році Уряд України схвалив залучення під державні гарантії 2,6 млрд гривень додаткового фінансування, необхідного для реалізації проєкту щодо створення ракетно-космічного комплексу "Циклон — 4" на космодромі "Алкантара" у Бразилії, який ведеться в рамках Договору про довгострокове співробітництво, підписаному між Україною та Бразилією ще у 2003 році. Реалізація вказаного проєкту сприяє посиленню позиції нашої країни на світовому ринку космічних послуг, зростанню обсягів виробництва вітчизняної ракетно-космічної галузі, дозволить надавати послуги із запуску космічних апаратів на навколосезонну орбіту в інтересах національних космічних програм України та Бразилії, а також іншим країнам на комерційній основі.

Оскільки перший запуск ракети-носія "Циклон — 4" планується здійснити на космодромі "Алкантара" вже наприкінці 2014 року, то згідно з міжнародними домовленостями, Україна забезпечує розробку ракети-носія та підготовку необхідної виробничої бази, що потребує додаткових фінансових витрат переважно за рахунок державного бюджету. Саме тому підвищенню конкурентоспроможності підприємств космічної галузі сприяє залучення інвестицій через механізм надання державних гарантій.

Таким чином, актуальним питанням для нашої держави залишається вдосконалення механізму державного інвестування підприємств космічної галузі з метою їх перспективного та динамічного розвитку, створення умов для виконання міжнародних зобов'язань у сфері реалізації космічних проєктів протягом 2014 року.

Заслужовує на увагу позиція Левицького В.В., що основою метою інвестиційної діяльності підприємства є забезпечення найбільш ефективних шляхів розширення активів підприємства з позицій перспектив його розвитку та зростання його ринкової вартості [5, с. 70].

Як свідчить досвід, деякі вітчизняні підприємства космічної галузі не витримують конкуренції: у серпні

ки, засобом реалізації сучасної інноваційної стратегії економічного зростання. Концептуальним завданням космічної промисловості в сучасних умовах залишається збільшення обсягів виробництва супутників та їх комплектуючих, ракетноосіб, які можуть доправляти на навколосезонні орбіти вантажі різного наукового та господарського призначення, створення перспективних приладів і агрегатів для бортових та наземних систем.

Як свідчить міжнародний досвід, джерелами фінансування наукових досліджень, виробництва високотехнологічної космічної продукції є: державний бюджет (28—34 %), приватний капітал (30—40 %), внутрішні джерела підприємств (15—20 %), міжнародні контракти, внутрішні та зовнішні позики. Саме тому на розвиток космічної галузі також суттєво впливає державна стратегія розвитку наукових досліджень підприємств космічної галузі, структура джерел фінансування, концентрація державних та іноземних інвестицій.

Адже майбутнє підприємств космічної галузі України ускладнюється високим ступенем невизначеності шляхів економічного розвитку, невиконанням зобов'язань у сфері послідовної державної політики підтримки інноваційної сфери, недосконалістю та відсутністю нових заходів в її державному регулюванні у контексті глобалізаційних процесів та становленні інноваційної економіки [3, с. 52].

Одним з основних джерел науково-технологічних розробок у сфері космічної діяльності є бюджетне інвестування, що дозволяє здійснювати реалізацію національних космічних програм, проводити фундаментальні космічні дослідження, забезпечувати присутність України на світовому ринку космічних послуг, участь у виконанні міжнародних програм мирного освоєння космосу та інвестиційну привабливість космічної діяльності.

Разом з тим, вплив космічної діяльності на вирішення актуальних завдань соціально-економічного, інформаційного, наукового розвитку суспільства, забезпечення інтересів держави у сфері національної безпеки та оборони не відповідає наявному потенціалу космічної галузі. На жаль, існує значна диспропорція між рівнем космічного потенціалу та його впливом на вирішення актуальних загальнодержавних завдань. Особливістю космічної діяльності є необхідність витрачання значних коштів без істотного економічного ефекту. Тенденції розвитку світового ринку космічних послуг свідчать про нагальну потребу у всебічній комерціалізації всіх її складових, зокрема максимального залучення державних інвестицій до капіталу підприємств космічної галузі.

Тому для визначення оптимальної моделі державного фінансування актуальним і своєчасним є розгляд механізму залучення бюджетних коштів під державні гарантії як складової інвестиційної діяльності підприємств космічної галузі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження проблемних питань розвитку космічної галузі, комерціалізації високотехнологічних підприємств у своїх працях здійснювали: Бухун Ю.В., Дегтярьов О.В., Джур О.Є., Омельченко В.Ю., Левицький В.В., Приз О.В. [1—6]. Але поза увагою зазначених фахівців залишилося питання використання державних гарантій Уряду з метою реалізації сучасних космічних проєктів.

НЕ ВИРІШЕНІ РАНІШЕ ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Проте висвітлення сучасного механізму залучення бюджетних коштів під державні гарантії для запуску ракетно-космічного комплексу "Циклон — 4" та функціонування Національної супутникової системи зв'язку у 2014 році жоден із вказаних фахівців не розглядав, що посилює актуальність обраної теми дослідження.

2013 року, з метою запобігання банкрутству та пошуку оптимальної моделі поліпшення фінансового стану Науково-дослідного і проектного інституту "Союз", одного із провідних підприємств вітчизняної космічної галузі, за ініціативою Державного космічного агентства Кабінетом Міністрів України була здійснена його реорганізація шляхом приєднання до державного науково-виробничого підприємства "Об'єднання Комунар". Проведений аналіз фінансово-господарської діяльності НДПІ "Союз" засвідчив його неплатоспроможність, у зв'язку з чим виникла доцільність об'єднання "Союзу" і "Комунара", що має стратегічне значення для економіки та безпеки держави, оскільки вказані державні підприємства не підлягають приватизації [7].

Як слушно вказує Бухун Ю.В., незадовільне економічне становище держави, що традиційно фінансує й регулює космічну діяльність, потребує оперативного втручання у розстановку нових пріоритетів в контексті реалізації державної космічної програми. Тому пошук нових, більш ефективних шляхів проведення і регулювання космічної діяльності є важливим завданням в області космічної техніки й технологій [1, с. 208].

Одним із ключових завдань державної політики України у 2014 році залишається забезпечення реалізації програм та проектів розвитку в сфері космічної діяльності, в тому числі створення космічного ракетного комплексу "Циклон — 4", Національної системи супутникового зв'язку, забезпечення комплексної державної підтримки розвитку пріоритетних високотехнологічних галузей, що є неможливим без залучення державних інвестицій до капіталу підприємств космічної галузі.

З метою забезпечення розвитку сучасних космічних технологій здійснюється реалізація Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2013—2017 роки, фінансування якої здійснюється переважно за рахунок державного бюджету, оскільки розвиток космічних технологій є одним із найбільш ефективних засобів стимулювання розвитку високотехнологічних галузей національної економіки, визначальним фактором її конкурентоспроможності [8]. Космічні технології та космічна інформація є важливою складовою засобів виконання державних завдань для забезпечення сталого розвитку, безпеки та оборони держави, підвищення її науково-технічного потенціалу. На реалізацію космічних програм до 2032 року Кабінетом Міністрів України передбачено 38,5 млрд грн. (4,8125 млрд дол.). Це приблизно складає 2 млрд грн. (250 млн дол.) на рік. Для порівняння, Російська Федерація на реалізацію космічних програм витрачає у п'ять — сім разів більше, ніж наша держава.

Підвищенню конкурентоспроможності підприємств космічної галузі сприяє залучення інвестицій через механізм державних гарантій. Державні гарантії для забезпечення повного або часткового виконання боргових зобов'язань підприємств космічної галузі надаються Кабінетом Міністрів України у межах Державного бюджету України на поточний рік. Проте незалежно від умов надання гарантії, на практиці, держава зазвичай не допускає факту прострочення позичальником платежів і погашає зобов'язання відповідно до умов договору про надання кредиту, гарантованого державою.

Таким чином, державна політика передбачає забезпечення реалізації державних космічних програм за рахунок бюджетного фінансування з урахуванням механізму залучення коштів під державні гарантії, формування державного замовлення на цільові космічні проекти.

Стаття 6 Закону України "Про Державний бюджет на 2014 рік" від 16.01.2014 року встановлює, що суб'єкти господарювання, щодо яких приймається рішення про надання державних гарантій для реалізації інвестиційного проекту "Створення космічного ракетного комплексу "Циклон — 4"", звільняються від зобов'язання надавати майнове або інше забезпечення виконання зобов'язань за наданими у 2014 році державними гарантіями [9].

З метою активізації та стимулювання залучення інвестицій до капіталу підприємств держава здійснює концентрацію фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку економіки, у тому числі й у космічній галузі. Рішучим кроком до розроблення довгострокової стратегії залучення коштів під державні гарантії на період до 2032 року стала Постанова Кабінету Міністрів України "Деякі питання здійснення головними розпорядниками бюджетних коштів капітальних видатків понад обсяги встановлених бюджетних призначень" від 3 червня 2013 року № 404 [10], яка регламентує порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для обслуговування та погашення зобов'язань за залученими під державні гарантії коштами. Бюджетні кошти використовуються для обслуговування та погашення зобов'язань за запозиченням і спрямовуються: на часткову компенсацію відсотків, компенсацію відсотків у повному обсязі, часткову компенсацію відсотків та часткове погашення запозичення, компенсацію відсотків та погашення запозичення у повному обсязі підприємств космічної галузі.

Запозичення може бути здійснено шляхом оформлення кредиту з додержанням таких умов: строк користування за запозиченням не перевищує 10 років; видатки з обслуговування запозичення здійснюються щомісяця з 25 до 31 числа місяця, що настає за звітним; повернення основної суми запозичення здійснюється щокварталу з 25 до 31 числа місяця, що настає за звітним кварталом. Джерелом повернення запозичення можуть бути кошти державного або місцевих бюджетів, а також інші джерела. Вказаний механізм дозволяє забезпечувати підприємства космічної галузі кредитами, гарантуючи, що у разі їх неповернення позичальником з кредитором розрахується держава.

Для отримання державних гарантій підприємства космічної галузі повинні отримати позитивні висновки за результатами проведення державної експертизи та оцінки економічної ефективності інвестиційного проекту. За таких умов підприємство космічної галузі, з метою реалізації інвестиційного проекту, звертається до Державного космічного агентства України для ухвалення рішення про підтримку інвестиційного проекту та подає такі документи: інвестиційний проект; інформацію про: результати оцінки ефективності реалізації інвестиційного проекту (чистий прибуток, строк окупності, надходження до бюджетів від сплати податків і зборів (обов'язкових платежів); оціночну вартість інвестиційного проекту та строк його реалізації; ресурси, необхідні для реалізації інвестиційного проекту, альтернативні джерела його фінансування, обґрунтування щодо необхідності залучення запозичень; обсяг запозичень, які залучаються для реалізації інвестиційного проекту, джерела їх повернення, спосіб забезпечення виконання суб'єктом господарювання зобов'язань перед державою; застосовану процедуру відбору кредитора та особи, якій надано повноваження щодо залучення запозичень, з урахуванням вимог законодавства про здійснення державних закупівель; наявність (відсутність) у суб'єкта господарювання простроченої понад три місяці заборгованості перед державним бюджетом із сплати податків і зборів (обов'язкових платежів); копію листа банку про наміри надати запозичення; орієнтовний графік погашення та обслуговування кредиту і сплати відсотків за ним; завірені копії проекту кредитного договору та проспекту емісії; балансу та звіту про фінансові результати за останні вісім звітних періодів з додатками до них. Відповідальність за повноту та достовірність зазначеної інформації несуть суб'єкти господарювання, які їх подають.

З метою повного та своєчасного виконання зобов'язань за гарантійною угодою, у разі виникнення непередбачених обставин (зростання плаваючої відсоткової ставки, зниження курсу національної валюти), що призвели до зростання витрат бюджету, Міністерство

фінансів України має право здійснювати платежі відповідно до укладених договорів, незалежно від обсягу коштів, визначених на цю мету у відповідному бюджеті.

Враховуючи вітчизняний позитивний досвід залучення коштів під державні гарантії підприємств космічної галузі, головними проблемами, які заважають українській космічній галузі розвиватися є брак державного замовлення та недостатнє державне фінансування. Виходячи із статистичних показників виконання міжнародних зобов'язань України у космічній сфері для завершення розробки ракети-носія "Циклон — 4" та створення наземного комплексу шляхом внеску Україною до капіталу спільної українсько-бразильської бінаціональної компанії "Алкантара Циклон Спейс" під державні гарантії було залучено: у 2011 році — \$260 млн, 2012 році — \$410 млн, 2013 — \$320 млн. На виконання боргових зобов'язань за кредитами, залученими під державні гарантії для реалізації проектів "Циклон — 4" та "Національна супутникова система зв'язку" видатки із державного бюджету у 2014 році складають 2081775,0 гривень [9].

ВИСНОВКИ

Дослідженням встановлено, що в сучасних умовах реалізація інвестиційних проектів "Створення космічного ракетного комплексу "Циклон — 4"" та Національної супутникової системи зв'язку неможливо без використання фінансових активів, залучених під державні гарантії. На виконання Програми розвитку економіки України на 2013—2014 роки вважається необхідним збільшення обсягів залучення коштів під гарантії Уряду у космічну галузь, що надасть можливість здійснити остаточну реалізацію проектів "Циклон — 4" та забезпечити завершення створення та повноформатне функціонування Національної супутникової системи зв'язку у 2014 році, що дозволить запускати українські супутники у космос на пільгових умовах, підвищити міжнародний імідж України як надійного партнера з розвиненими сучасними технологіями; сприятиме поглибленню міжнародного космічного співробітництва; забезпечити доступ населення України до світових інформаційних ресурсів, стимулювати застосування сучасних цифрових та широкосмугових технологій; забезпечити супутникове телерадіомовлення на території України та за її межами, надати ресурс для телекомунікаційного забезпечення прикладних інформаційних систем в галузі освіти, науки, культури, охорони здоров'я та медицини.

Література:

1. Бухун Ю.В. Особливості фінансування космічної галузі в Україні / Ю.В. Бухун. — Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2013. — № 42. — С. 206—210.
2. Дегтярьов О.В. Управління зовнішньоекономічною діяльністю високотехнологічних підприємств в умовах глобалізації (на прикладі космічної галузі України): автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.02.03 / О.В. Дегтярьов; Київський Національний університет ім. Т. Шевченка. — К., 2006. — 22 с.
3. Джур О.Є. Конкурентоспроможність підприємств космічної галузі — невід'ємна частина стратегії їх ефективного розвитку: міжнародний та національний досвід / О.Є. Джур. — Вісник ДНУ. Серія: Світове господарство і міжнародні економічні відносини. — 2012. — Вип. № 4. — С. 47—57.
4. Омельченко В.Ю. Управління конкурентоспроможністю космічної галузі. Дис. ... канд. економ. наук: 08.00.03 / В.Ю. Омельченко; Київський національний торговельно-економічний університет — К., 2012. — 193 с.
5. Левицький В.В. Ефективність управління інвестиційною діяльністю підприємства / В.В. Левицький. — Вісник ЖДТУ. — № 2 (56). — Серія: Економічні науки. — 2011. — С. 69—71.

6. Приз О.В. Розвиток світового космічного ринку та його вплив на економічне зростання України / О.В. Приз // Економічний простір: Зб. наук. праць. — Дніпропетровськ, 2011. — № 48/1. — С. 20—35.

7. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про реорганізацію державного підприємства Науково-дослідний і проектний інститут "Союз" від 14 серпня 2013 року № 598 // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/598-2013-p>

8. Закон України "Про затвердження Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2013—2017 роки" від 5 вересня 2013 року № 439 // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/439-18>

9. Закон України "Про Державний бюджет на 2014 рік" від 16 січня 2014 року № 719 // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/719-18>

10. Постанова Кабінету Міністрів України "Деякі питання здійснення головними розпорядниками бюджетних коштів капітальних видатків понад обсяги встановлених бюджетних призначень" від 3 червня 2013 року № 404 // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/404-2013-p>

References:

1. Bukhun, Yu.V. (2013), "Features finance space industry in Ukraine" *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, vol. 42, pp. 206—210.
2. Dehtiar'ov, O.V. (2006), "Management of foreign economic activity of high-tech enterprises in the context of globalization (for example, the space industry of Ukraine)", Ph.D. Thesis, Economy, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.
3. Dzhur, O.Ye. (2012), "The competitiveness of space industry — an integral part strategies their effective development: international and national experience" *Visnyk DNU. Seriya: Svitove hospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny*, vol. 4, pp. 47—57.
4. Omel'chenko, V.Yu. (2012), "Management space industry competitiveness", Ph.D. Thesis, Global economy, Kyivs'kyj natsional'nyj torhovel'no-ekonomichnyj universytet, Kyiv, Ukraine.
5. Levyts'kyj, V.V. (2011), "Efficiency of management enterprises investments activity", *Visnyk ZhDTU*, vol. 2, no. 56, pp. 69—71.
6. Pryz, O.V. (2011), "The development of the global space market and its impact on economic growth in Ukraine", *Ekonomichnyj prostir: Zb. nauk. prats'*, vol. 48, no. 1, pp. 20—35.
7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), "Order "On the reorganization of the State Enterprise Scientific Research Institute "Soiuz", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/598-2013-p> (Accessed 30 January 2014).
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2013), "Law "On approval of the National Scientific and Technical Space Program of Ukraine for 2013-2017", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/439-18> (Accessed 30 January 2014).
9. Verkhovna Rada of Ukraine (2013), "Law "On the State Budget of Ukraine for 2014", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/719-18> (Accessed 30 January 2014).
10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), "Resolution "Defined Issues of main budget funds administrators of capital expenditures in excess of the volumes established budget allocations", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/598-2013-p> (Accessed 30 January 2014).

Стаття надійшла до редакції 31.01.2014 р.